

ISMERD MEG A JOGAID!

HARMADIK KIADÁS

2015. MÁRCIUS

JOGTUDATOSSÁG-NÖVELŐ KÉPZÉSEK LESZBIKUS, MELEG, BISZEXUÁLIS,
TRANZNEMŰ, QUEER ÉS INTERSZEXUÁLIS EMBEREK SZÁMÁRA

Előszó

A Háttér Társaság 2009 óta rendszeresen tart jogtudatosság-növelő tréningeket a leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű, queer és interszexuális (LMBTQI) közösség tagjai számára. A képzések célja, hogy fejlesszük a résztvevők sikeres társadalmi integrációhoz, eredményes érdekérvényesítéshez szükséges képességeit, illetve hogy megismertessük őket az LMBTQI emberek életét alapvetően befolyásoló jogszabályokkal és a jogérvényesítési csatornákkal.

A jelen kiadvány a képzések során érintett jogterületek rövid, közérthető összefogla-

lóját adja, illetve tartalmazza a különböző jogterülettel foglalkozó állami szervek és civil szervezetek elérhetőségeit.

Bízunk benne, hogy kiadványunk nemcsak a képzés résztvevői, de a szélesebb LMBTQI közösség számára is hasznos útmutatóul szolgál a gyakran átláthatatlanul bonyolult-nak tűnő jogszabályok útvesztőjében.

A jogszabályok csak akkor érnek valamit, ha használjuk is őket.

ISMERD MEG A JOGAID, ÉS ÉLJ VELÜNK!

Tartalomjegyzék

Szexuális kapcsolat	3	Menekültügy, bevándorlás	16
Beleegyezési korhatár	3	Bevándorlás	16
Pornográf felvételek	3	Bejegyzett élettársi kapcsolat külföldi személylly	17
Szexuális erőszak	3	Menekültek	17
Szex nyilvános helyen	3	Hátrányos megkülönböztetés, zaklatás	18
Előbújás	3	Mi a hátrányos megkülönböztetés?	18
A család	4	Kiket véd a törvény?	19
Adatvédelem	4	Kinek kell betartania a törvényt?	20
Becsületsértés	4	Mit tehetünk az egyenlő bánásmód megsértése esetén?	21
Partnerkapcsolat	5	Gyűlölet-bűncselekmények és gyűlöletbeszéd ..	22
Házasság	5	Erőszakos támadások	22
A bejegyzett élettársi kapcsolat	5	Gyűlöletbeszéd	23
Az élettársi kapcsolat	7	Nemváltás	24
Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása	9	A nem hivatalos megváltoztatása	24
Házasság, bejegyzett élettársi kapcsolat külföldön	9	Nemi helyreállító orvosi beavatkozások	24
A családügyi intézmények összehasonlítása ..	10	A nemváltás jogkövetkezményei	25
Partnerkapcsolati konfliktusok	11	Interszexuális személyek	25
Válás	11	A nem hivatalos nyilvántartása	25
Partnerkapcsolati erőszak	11	Orvosi beavatkozások	25
Gyermekvállalás	12	HIV/AIDS	26
Korábbi kapcsolatból származó gyermek	13	Bizalom, adatvédelem	26
Mesterséges megtermékenyítés	13	Szűrővizsgálatok, egészségügyi ellátás	26
Béranyság	14	Mások megfertőzése	27
Örökbefogadás	14	Hátrányos megkülönböztetés	27
A mostoha- és nevelt gyermek	15		

Szexuális kapcsolat

Beleegyezési korhatár

A magyar törvények 1962 óta nem büntetik az azonos neműek közti szexuális kapcsolatot. Egy 2002-es Alkotmánybírósági döntés óta a Büntető Törvénykönyv (Btk.) azonos beleegyezési korhatárt ír elő az azonos és különeműek közti szexuális kapcsolatra. Aki 12 év alatti személlyel létesít szexuális kapcsolatot, **szexuális erőszakot** követ el. Az a 18. életévét betöltött személy, aki 14 év alatti személlyel létesít szexuális kapcsolatot, **szexuális visszaélést** követ el. Az új Btk. (2013 óta) már nem bünteti azt a szexuális kapcsolatot, amely egy 14 és 18 év közötti és egy 12 és 14 év közötti személy között jön létre. A cselekmény megítélésében nincs jelentősége annak, hogy ki kezdeményezte a szexuális kapcsolatot.

Pornográf felvételek

Szemben a 14 évnél meghúzott beleegyezési korhatárral, a Btk. **gyermekpornográfikaként** bünteti a 18. életévét be nem töltött személyről pornográf felvétel készítését, átadását, hozzáférhetővé tételét, megszerzését vagy tartását. Ha tehát valaki 18 év alatti párjáról meztelen képet készít, vagy más (pl. maga az érintett) által készített képet telefonján, számítógépén megkap, tárol vagy továbbít, bűncselekményt követ el.

Szexuális erőszak

A korábbi Btk.-ban szereplő **nemi erőszak** és szemérem elleni erőszak kifejezéseket az új Btk. megszüntette, és **szexuális kényszerítés**, illetve **szexuális erőszak** néven bünteti az egyik fél beleegyezése nélküli szexuális cselekményeket. Fontos megjegyezni, hogy nemcsak a kifejezett ellenállás, de pl. a védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapot (pl. alkoholos vagy drogos befolyásoltság, mély álmom) esetén

is bűncselekményt valósít meg az elkövető. A bűncselekmény bármely szexuális tevékenységgel (vaginális vagy anális behatolás, orális szex stb.) megvalósítható.

Szex nyilvános helyen

A **nyilvános helyen** (parkban, nyilvános vécében, stb.) folytatott szexuális tevékenységet a büntetőjog ugyan nem üldözi, de a közterkölc megsértése néven **szabálysértésnek minősül**, és 5.000-150.000 Ft közötti pénzbírsággal sújtható.

További olvasnivalók:

Ügyleírások a Kormányzati portálon

https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410006/420012/420013/Hazassag_csalad_ifjusag_nemi_erkolcs_elleni_buncselekménye.html?ugy=megrontas.html

https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410006/420012/420013/Hazassag_csalad_ifjusag_nemi_erkolcs_elleni_buncselekménye.html?ugy=eroszakoskoz.html

Szervezetek:

ESZTER Ambulancia [szexuális erőszak áldozatainak]
<http://www.eszteralapitvany.hu>

Igazságügyi Hivatal Áldozatsegítő Szolgálat
http://kih.gov.hu/aldozatsegito_szolgalat

Előbújás

A diszkriminációt leggyakrabban elszenvedő csoportokhoz képest az LMBTQI emberek pozíciója sajátos, mivel szemben az etnikai vagy nemi szempont alapján képzett csoportokkal a szexuális irányultság kívülről nem látható; a diszkriminációs helyzeteket az érintettek mindaddig elkerülhetik, amíg szexuális irányultságukat nem vállalják fel. Egyre többen vannak azonban azok, akik mindezek ellenére felvállalják szexuális irányultságukat és/ vagy nemi identitásukat nemcsak a család és a barátok, de a munkatársak, iskolatársak előtt is,

ill. nyíltan mutatkoznak partnerükkel az utcán, éttermekben vagy szórakozóhelyeken. Számos olyan jogszabály van, amely ilyen helyzetekben védi az LMBTQI embereket.

A család

Az LMBTQI embereknek sokszor kell azal szembesülniük, hogy előbújásuk után megromlik a kapcsolatuk a szüleikkel, családjukkal. Az elfogadást a szülőkre kényszeríteni nem lehet, de a gyermek többségtől eltérő szexuális irányultsága vagy nemi identitása nem menti őket fel a szülői kötelezettségeik alól.

A szülő **köteles eltartani kiskorú gyermekét**, biztosítania kell számára a fejlődéséhez szükséges életkörülményeket: nem teheti ki az utcára, megfelelő ételmezést és ruházódást kell számára biztosítania. Ugyanez a kötelezettség a tanulmányait folytató nagykorú gyermekkel szemben is fennáll. Bár a szülő mentesül a kötelezettség alól, ha gyermeke arra érdemtelenné válik, a gyermek szexuális irányultsága vagy nemi identitása az érdemtelenséget nem alapozza meg.

Ugyanígy az örökösödésből **sem lehet a gyermeket kitagadni** arra hivatkozva, hogy szexuális irányultsága vagy nemi identitása miatt az öröklésre érdemtelenné vált. A szülő ugyan dönthet úgy, hogy nem gyermekét nevezi meg örökösnek, de a **köteletrész** (a gyermeket a törvény szerint megillető örökség harmada) ebben az esetben is jár.

A családdal való konfliktus néha szélsőséges formát ölt, és akár a tettelegességig fajulhat. A társadalmi hagyományok ellenére a törvények a **gyermek, fiatalok bánalmazásának** minden formáját szigorúan tiltják, legyen szó fizikai vagy lelki terrortól.

Adatvédelem

Az információs önrendelkezési jogról szóló

törvény a szexuális életre (szexuális irányultság) és az egészségi állapotra (transzszexualitás, HIV-státusz) vonatkozó adatokat **különleges adatnak** tekinti, amely csak abban az esetben kezelhető, ha az érintett ahhoz írásban hozzájárult, vagy az adatkezelést törvény rendeli el. Az iskola, munkahely, egészségügyi intézmény, bank vagy más szolgáltató a szexuális életre nem kérdezhet rá. Ha az érintett az információt valamiért mégis közli, az adat akkor sem tartható nyilván, csak ha az érintett magához a nyilvánartáshoz **kifejezetten hozzájárult**.

Függetlenül attól, hogy hogyan jutottak hozzá (magától az érintettől vagy mástól), a szexuális életre vagy egészségi állapotra vonatkozó adatot nyilvánosságra hozni, médiában, közösségi oldalakon megjelentetni csak az érintett hozzájárulásával lehet. Ezen szabályok megsértése a **magántitok megsértésének** vétségét vagy **személyes adattal visszaélés** bűncselekményét valósítja meg, illetve ismert elkövető esetén lehetőség van **személyiségi jogi pert** indítani, és kártérítést, vagy a pénzben nem kifejezhető sérelmet orvosló sérelemdíjat követelni.

Becsületsértés

Még ha valaki nyilvánosan vállalja is szexuális irányultságát, akkor sem lehet róla a becsületét vagy méltóságát kirívóan sértő módon beszélni. Ha például valaki egy nyíltan meleg vagy leszbikus magánbeszélgetésre a „buzi”, „farturkász”, „nyaller” vagy egyéb hasonlóan sértő kifejezéseket használ, személyiségi jogi per indítható ellene, és **kártérítés, illetve sérelemdíj** követelhető (egy magánbeszélgetésben elhangzó ilyen kijelentés esetében természetesen a kár nehezen igazolható, így nem érdemes pert indítani). Ha a megnyilvánulás nagy nyilvánosság előtt hangzik el, **büntetőper** is indítható **becsületsértés** címén.

További olvasnivalók:

Ügyleírások a Kormányzati portálon

<https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410001/420004/Orokles20091202.html?ugy=koteles.html>

https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410006/420012/420013/A_szemely_el- leni_buncselekmények_szabadsag_emberi_meltosag.html?ugy=adatvedelem.html

https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410006/420012/420013/A_szemely_el- leni_buncselekmények_szabadsag_embe- ri_meltosag.html?ugy=ragalmazas.html

https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410000/Szemelyisegi_jog20091202.html?ugy=szemadat.html

https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410000/Szemelyisegi_jog20091202.html?ugy=nevhirnev.html

Szervezetek:

Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság
<http://www.naih.hu/>

Rendőrség
<http://www.police.hu/>

Partnerkapcsolat

Az elmúlt évek egyik legfontosabb melegjogi követelése az azonos neműek közötti párkapcsolatok jogi elismerése volt. 2009. július 1. óta az azonos nemű párok a házassághoz nagyban hasonló bejegyzett élettársi kapcsolatot létesíthetnek. Emellett 1996 óta a törvény az együtt élő azonos nemű párokat élettársként ismeri el, 2010. január 1. óta pedig az élettársak (nemüktől függetlenül) kérhetik élettársi kapcsolatuk nyilvántartásba vételét.

Házasság

A 2012. január 1-én hatályba lépett Alaptörvény és a Ptk. szerint is házasságot **csak egy férfi és egy nő köthet**. A nemüket hi-

vatalosan megváltoztatató transzszexuális új nemük szerint köthetnek házasságot. Mivel a törvények az azonos nemű párok számára a házasságot nem teszik lehetővé, a házasság létesítésének és felbontásának, valamint az azzal járó jogoknak és kötelezettségeknek az ismertetésére részletesen nem térünk ki. A házasságra és a bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozó szabályok néhány eltéréstől eltekintve azonosak, így a bejegyzett élettársi kapcsolat kapcsán alább leírt információk a házasságra is igazak.

Bejegyzett élettársi kapcsolat

A bejegyzett élettársi kapcsolat intézményét a 2009. évi XXIX. törvény vezette be. Már 2007-ben volt egy kísérlet az intézmény bevezetésére, de azt az Alkotmánybíróság arra hivatkozva, hogy az azonos, mind különemű párok számára lehetővé tette volna a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését, alkotmányellenesnek minősítette. Az Alkotmánybíróság ugyanezen döntésében kimondta, hogy egy házassághoz hasonló családjogi intézmény bevezetése az azonos nemű párok számára az **Alkotmányból levezethető jogalkotói kötelezettség**. Az új Polgári Törvénykönyv (Ptk.) 2013-as parlamenti vitája során ugyan a bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozó utalások nagy részét törölték a Ptk.-ból, ez a külön törvény létét nem érintette, így a bejegyzett élettársak jogai változatlanok.

A törvény szerint bejegyzett élettársi kapcsolatot (bék.) **csak azonos nemű személyek** (két férfi vagy két nő) köthetnek. A bék. szabályozásának logikája, hogy ha a törvény nem ír elő kifejezetten eltérést, akkor a **házasságra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni**. Így tehát a bék. érvényességére, létesítésére, megszűnésére is a házasság szabályait kell alkalmazni. A bejegyz-

zett élettársi kapcsolat létesítése ugyanúgy anyakönyvvezető előtt zajlik, tanúk jelenlétében, ünnepélyes formában.

A később felsorolt különbségek kivételével a bejegyzett élettársak jogai és kötelezettségei is megegyeznek a házastársakéval. A legfontosabb jogkövetkezmények az alábbiak:

- a bék. a felek között **vagyonközösséget** keletkeztet;
- a bejegyzett élettárs a bék. felbontása után jogosult **tartásdíjra és lakáshasználatra**;
- a bejegyzett élettárs végrendelet hiányában **törvényes örökös**, ill. végrendeleti öröklés esetén jogosult a kötelesrészre;
- a bejegyzett élettárs az együttélés hosszától függetlenül jogosult özvegyi nyugdíjra;
- a bejegyzett élettárs a beutazás és tartózkodás során **családtagnak** minősül;
- a bejegyzett élettársakat megilletik mindazok az adó-, szociális, munkajogi, állampolgársági, stb. kedvezmények, amelyek a házastársakat is.

Az ún. **általános utalószabály** miatt tehát lényegtelen, hogy egy meglévő vagy a jövőben születendő jogszabály szövege említi-e kifejezetten a bejegyzett élettársat, ha a jogszabály a házastársakról beszél, akkor azt a szabályt a bejegyzett élettársakra is alkalmazni kell.

A bejegyzett élettársi kapcsolat egyik leglényegesebb eleme a **vagyonközösség**. Ennek lényege, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat ideje alatt szerzett tulajdon közös tulajdon: mindegy, hogy kinek a nevében van a lakás, ki kötötte az autó adásvételi szerződését vagy ki fizetett érte, a bejegyzett élettársak közös tulajdonosok. Ennek jelentősége, hogy a közös tulajdonról csak

közösen rendelkezhetnek (csak együtt adhatják el, terhelhetik meg záloghitellel, stb.), és válás esetén a feleket egyenlő arányban illeti meg a közös vagyon.

Szintén fontos a **tartási kötelezettség**, vagyis hogy a bejegyzett élettársnak a kapcsolat fennállása alatt, illetve az után is kötelessége partnere megélhetését biztosítani. Ha a törvény által előírt vagyonközösségtől a felek el szeretnének térni, erre van lehetőség **vagyonjogi szerződés** kötésével. Az ilyen vagyonjogi szerződésben a törvény rendelkezéseitől eltérően határozhatják meg, hogy mely vagyon kerül a közös, illetőleg a különvagyonba.

Az öröklés kapcsán fontos megjegyezni, hogy az új Ptk. jelentősen átalakította a **törvényes öröklés rendjét**: leszármazó és végrendelet nélkül a bejegyzett élettárs már nem a teljes vagyont örökli, csak az örökhagyóval közös lakást és annak felszerelési tárgyat örökli egészében, az ezeken felüli vagyon felét a bejegyzett élettárs, a másik felét az elhunyt szülei öröklik. Bővültek viszont a bejegyzett élettársak öröklési jogai leszármazó öröklése esetén: míg korábban mindent a gyermek örökölt és a túlélő bejegyzett élettársat csak haszonélvezet illette meg, 2014 márciusától haszonélvezet csak a közösen lakott lakáson és annak felszerelésén jár a túlélő bejegyzett élettársnak, jogosult viszont egy gyermekrészre (tehát egy gyermek esetén a bejegyzett élettárs a vagyon felét, két gyermek esetén a harmadát örökli).

A törvény hét ponton ír elő eltérést a házasság esetén alkalmazandó szabályoktól:

- kiskorú (18 év alatti) személy bejegyzett élettársi kapcsolatot **gyámhatósági engedéllyel sem köthet**;
- a házastársak **névviselésére** vonatkozó szabályokat nem lehet alkalmazni;

- a bejegyzett élettársak **nem fogadhatnak közösen örökbe**, és a pár egyik tagja nem fogadhatja örökbe a másik partner gyermekét sem;
- a bejegyzett élettársak nem vehetnek részt **mesterséges megtermékenyítésben**;
- a szülő bejegyzett élettársa **nem minősül automatikusan a gyermek szülőjének** (nincs apasági (szülősségi) vélelem);
- ha a felek minden kérdésben megegyeznek, a bejegyzett élettársi kapcsolatot **közjegyző is felbonthatja**;
- a kötésére csak **kijelölt anyakönyvvezetők** jogosultak.

A feleknek a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésére irányuló szándékot először **be kell jelenteniük** azon település anyakönyvvezetőjénél, ahol bejegyzett élettársi kapcsolatot kívánnak kötni. Bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésére nem minden anyakönyvi hivatalban van lehetőség, csak a **járásközpontokban**. A nyilatkozatok megtételéhez az anyakönyvvezetőt **személyesen** kell felkeresni, és be kell mutatni a jogszabály által előírt dokumentumokat. A törvény a házasságra vonatkozó szabályozással ellentétben **nem ír elő 30 napos várakozási időt**, a bejegyzett élettársi kapcsolat megkötésére akár azonnal sor kerülhet.

Érdemes megjegyezni, hogy bár a törvény a bejegyzett élettársi név fogalmát nem ismeri, a névváltoztatásra vonatkozó általános szabályok alapján **bárki kérheti nevének megváltoztatását**, akár úgy is, hogy nevét a házassági névhez hasonló formában (a partner vezetéknevének hozzákapcsolása a saját keresztnévhez vagy a partnerek vezetéknevének összekapcsolása) viselje. Fontos különbség azonban, hogy ilyenkor a **születési név** változik meg, a névváltozás illétéke pedig magasabb.

Az élettársi kapcsolat

A bejegyzett élettársi kapcsolattal szemben az élettársi kapcsolat nem anyakönyvvezető vagy más hatóság előtti akaratnyilvánítással jön létre, hanem az élettársi kapcsolatnak megfelelő **élethelyzet bekövetkezésével** automatikusan. Az élettársi kapcsolat definícióját a Ptk. tartalmazza: eszerint az élettársi kapcsolat áll fenn két, házasságkötés vagy bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése nélkül **közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben** együtt élő személy között. 1996 előtt csak különnemű személyek között állhatott fenn élettársi kapcsolat, ám az Alkotmánybíróság egy 1995-ös határozatában kimondta, hogy ez diszkriminatív, ezért ez a korlátozás kikerült a törvényből.

Az élettársi kapcsolat létrejöttéhez hasonlóan a **megszűnése is automatikus**, ha a felek különköltöznek, vagy megszűnik köztük az érzelmi-gazdasági közösség. Ha az élettársak a vagyonmegosztásban nem tudnak megegyezni, a **vagyon megosztását** a bíróságtól kérhetik. A bejegyzett élettársakkal szemben az élettársak között nincs vagyonközösség, a vagyont nem egyenlő arányban, hanem a hozzájárulás arányában kell megosztani (vagyis aki többet fizetett a lakás árába, annak nagyobb rész jár belőle, hozzájárulásnak kell azonban tekinteni a háztartás, gyermeknevelés terén végzett ingyenes munkát is).

További eltérés a bejegyzett élettársi kapcsolattól, hogy az élettárs **nem törvényes örökös**, vagyis végrendelet hiányában nem örököl partnere halála esetén. Végrendelet esetén is különbség, hogy az **örökösödési illeték** élettársak esetén a bejegyzett élettársi kapcsolathoz képest jóval magasabb. A kapcsolat megszakadása után az élettársakat nem illeti meg tartásdíj vagy lakás-használat.

Az, hogy az élettársak között a törvény erejénél fogva nem jön létre vagyonszövetség, ill. nem jogosultak tartásdíjra, lakáshasználatra, nem jelenti azt, hogy ezeket a kérdéseket szerződéses formában ne lehetne rendezni. Az élettársak köthetnek **vagyonjogi, tartási, lakáshasználati szerződést**, ami alapján a bejegyzett élettársakhoz hasonló pozícióba kerülnek. Az ilyen szerződések azonban csak a felek egymás közti viszonyaiban meghatározóak, ez alapján az állam által biztosított kedvezményekre nem lesznek jogosultak.

A polgári jogi szabályok mellett a különböző ágazati jogszabályok is állapítanak meg jogokat és kötelezettségeket az élettársak számára. Szemben a bejegyzett élettársakkal, akik a házastársakkal azonos elbírálás alá esnek, az élettársak esetében **jogszabályról jogszabályra változik**, hogy milyen esetben kezelik az élettársakat a házastársakkal azonos módon. Így például a házastársal azonos elbírálás alá esik az élettárs az alábbi esetekben:

- az élettárs **megtagadhatja a tanúvallomást** élettársa ellen, az élettársa által elkövetett bűncselekmény kapcsán feljelentés elmulasztása vagy bűnpártolás címén nem büntethető;
- az élettárs rovására elkövetett személyi vagyont károsító bűncselekmények csak az élettárs **magánindítványára büntethetők**;
- az élettárs jogosult élettársa helyett **magánindítványt** tenni, illetve bűncselekmény miatt elhunyt élettársa után kárenyhítést kérni;
- jogosult információkat kapni élettársa egészségi állapotáról, illetve akadályoztatása esetén dönteni annak kezeléséről;
- köteles és jogosult élettársa **temetése ügyében eljárni**;

- az élettársakra a házastársakhoz hasonló összeférhetetlenségi és nyilatkozási szabályok vonatkoznak;
- az élettárs jövedelmét a házastárs jövedelméhez hasonlóan kell figyelembe venni a különböző **rászorultság alapján járó szociális juttatások** igénylésénél;
- élettársak a házastársakkal azonos feltételek mellett jogosultak **kedvezményes lakáshitel felvételére**, ill. lakásvásárlási célú állami garanciavállalás igénybevételére.

A fent említett különbségeken túl (vagyonjog, öröklés) az alábbi helyzetekben például nem azonosak az élettársakra és bejegyzett élettársakra vonatkozó szabályok:

- az élettárs is jogosult elhunyt élettársa után özvegyi nyugdíjra, ehhez legalább **10 év együttélést** kell bizonyítani;
- az élettárs önkormányzati bérlakásba vagy lakásszövetkezeti lakásba csak a bérbeadó/szövetkezet engedélyével költözhet be, élettársa halála után a **lakásbérletet nem folytathatja**;
- az élettárs a bejegyzett élettárstól eltérően **nem kérve nyilváníthatja elhunyt élettársa holtta nyilvánítását** vagy gondnokság alá helyezését, illetve az élettárs nem minősül preferált gondnoknak;
- az élettárs a bejegyzett élettárssal ellentétben **nem minősül a törvény erejénél fogva családtagnak** a tartózkodási és letelepedési engedélyek kiadásakor, lehet ugyanakkor a családtagi státuszt kérve nyilváníthatja a Bevándorlási és Állampolgársági Hivataltól, ha az élettársak legalább 1 évig együtt éltek, és egyikük magyar állampolgár;
- a menekültként vagy menedékesként elismert személy esetében az élettárs a bejegyzett élettárstól eltérően **nem kap a törvény erejénél fogva menekült- vagy menedékes státuszt**;

- magyar állampolgár élettársa a bejegyzett élettársal ellentétben **nem honosítható kedvezményesen** (a 3 éves magyarországi tartózkodás helyett 8 évre van szükség a magyar állampolgárság megszerzéséhez);
- az élettárs **nem jogosult diplomáciai útlevele** vagy fizetés nélküli szabadságra élettársa külföldi kiküldetése esetén.

Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása

A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény egy további lehetőséget is bevezet a párok számára: az élettársak **kérhetik élettársi kapcsolatuk** közjegyzői nyilvántartásba vételét. Ez a lehetőség nem összekeverendő a bejegyzett élettársi kapcsolattal: míg a bejegyzett élettársi kapcsolat a házassághoz hasonló intézmény az azonos nemű párok számára, és ez alapján számos jog és kötelezettség illeti meg a feleket, az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartásába való felvétel ilyen többletjogokat az élettársi kapcsolathoz képest nem nyújt, csak az élettársi kapcsolat **fennállásának bizonyítását könnyíti meg**. Az élettársi kapcsolat nyilvántartásba vételére mind azonos, mind pedig különmemű párok esetén lehetőség van. A nyilvántartásból való törlést bármely fél kérelmére elvégzik, nem kell sem közjegyzői, sem bírósági bontóeljárást indítani.

Házasság, bejegyzett élettársi kapcsolat külföldön

Magyarország mellett számos ország teszi lehetővé a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését, sőt egyre több országban az azonos nemű párok házasságot is köthetnek. Az országok között eltérés van a tekintetben, hogy lehetővé teszik-e a házasságkötést külföldi, az adott országban lakcímmel nem rendelkező állampolgárok számára. Az egyes országokban érvényes

szabályozás kapcsán érdemes információért az **adott országban működő LGBTQI szervezethez** fordulni.

A külföldön létesített bejegyzett élettársi kapcsolatot – ha azt 2009. július 1. után kötötték – Magyarország nem kell megismételni, elég ún. **hazai anyakönyvezést** kérni a lakóhely szerint illetékes anyakönyvvezetőnél vagy a konzulátuson. A bejegyzett élettársi kapcsolatra azonban ebben az esetben is a magyar bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozó szabályok érvényesek, a külföldön járó esetleges további jogok (pl. névvisselés, gyermekváltalás) Magyarországon nem érvényesíthetők.

A külföldön kötött azonos neműek közötti házasságok hazai anyakönyvezését a hatóságok **megtagadják**. Ha a párt jogait szeretné itthon is érvényesíteni, a házasság külföldi megkötését követően Magyarországon bejegyzett élettársi kapcsolatot kell létesíteniük.

További olvasnivalók:

Háttér Társaság – Magyar LGBT Szövetség:
Bejegyzett élettársi kapcsolat. Útmutató meleg és leszbikus párok részére (2009)
<http://www.hatter.hu/kiadvanyaink/bejegyzett-elettarsi-kapcsolat-utmutato>

Ügyleírások a Kormányzati portálon

https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410000/420000/Bejegyzett_elettarsi_kapcsolat20100401.html

https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410000/420000/Elettarsi_kapcsolat_bejegyzett_elettarsi_kapcsolat20091202.html

<https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410001/420004/Orokles20091202.html>

<https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410000/Newviseles20091202.html?ugy=nevvalt20100305.html>

A családjogi intézmények összehasonlítása

	házasság	bejegyzett élettársi kapcsolat	nyilvántartott élettársi kapcsolat	élettársi kapcsolat
Felek neve	különnemű párok	azonos nemű párok	külön- és azonos nemű párok	külön- és azonos nemű párok
Korhatár	18, gyámhatósági engedéllyel 16	18	18	nincs korhatár
Létrejövétel	anyakönyvvezető előtti akaratnyilvánítással	anyakönyvvezető előtti akaratnyilvánítással	közjegyző általi nyilvántartásba vétellel	érzelmi-gazdasági kapcsolat létrejöttével
Felbontás	bíróság	bíróság vagy megegyezés esetén közjegyző	a nyilvántartás törlését bármelyik fél kérheti	a kapcsolat megszakadásával automatikusan
Névviselés	igen	nem	nem	nem
Vagyonmegosztás	egyenlő arányban	egyenlő arányban	hozzájárulás arányában	hozzájárulás arányában
Tartásdíj	igen	igen	közös gyermek és 1 év együttélés	közös gyermek és 1 év együttélés
Lakáshasználat válás esetén	igen	igen	közös gyermek és 1 év együttélés	közös gyermek és 1 év együttélés
Öröklés végrendelet nélkül	igen	igen	nem	nem
Lakáshasználat, ha nem a partner örököl	haszonélvezeti jog	haszonélvezeti jog	nem	nem
Özvegyi nyugdíj	igen	igen	10 év együttélés, vagy közös gyermek és 1 év együttélés	10 év együttélés, vagy közös gyermek és 1 év együttélés
Apasági vélelem	igen	nem	nem	nem
Partner gyermekének örökbefogadása	igen	nem	nem	nem
Közös örökbefogadás	igen	nem	nem	nem
Mesterséges megtermékenyítés	igen	nem	csak különemű párok esetén	csak különemű párok esetén
Partner gyermekének tartása	igen	igen	nem	nem
Tanúvallomás megtagadása	igen	igen	igen	igen
Összeférhetlenségi szabályok	igen	igen	igen	igen
Egészségügyi információs és döntési jogok	igen	igen	igen	igen
Bevándorlás esetén családtag	igen	igen	1 év együttélés	1 év együttélés
Egyéb jogok és kötelezettségek		házastársakkal azonos	egyedi jogszabálytól függ	egyedi jogszabálytól függ

Partnerkapcsolati konfliktusok

Sajnos a heteroszexuális párokhoz hasonlóan azonos nemű párok között is előfordul, hogy a kapcsolat megromlik, vagy az egyik fél agresszíven, erőszakosan lép fel partnerével szemben.

Válás

A partnerkapcsolat megromlása esetén bármely fél jogosult a kapcsolatnak véget vetni, és döntését volt párjának tiszteletben kell tartania. Élettársak esetén az élettársi kapcsolat hivatalosan a szétköltözéssel vagy az érzelmi-gazdasági közösség felbomlásával **automatikusan megszűnik**. Ha tehát a felek bár együtt élnek, de már nem alkotnak párt, nem minősülnek élettársnak.

A bejegyzett élettársi kapcsolat hivatalos megszüntetéséhez **hatósági aktusra van szükség**: a bejegyzett élettársi kapcsolat felbontását bíróságnak vagy közjegyzőnek kell kimondania. Ez utóbbira akkor van lehetőség, ha a felek nem nevelnek gyermeket és a válás valamennyi kérdésében, ideértve a vagyonmegosztást is, meg tudnak egyezni. A bontóper megindítása előtt, vagy akár azt követően a felek a vitás kérdéseik rendezése érdekében **közvetítőt** (mediátort) is igénybe vehetnek, így a bíróságnak csak a felek között létrejött egyezség jóváhagyása a feladata, amely jelentősen lerövidítheti és olcsóbbá teheti a válást.

A **vagyon megosztására** mind élettársak, mind bejegyzett élettársak esetében lehetőség van az előző fejezetben leírtak szerint. A bejegyzett élettársak, ha nem váltak érdemtelené és anyagi helyzetük megkívánja, volt partnerüktől **tartásdíjra** jogosultak.

Ha a bejegyzett élettársak már nem élnek együtt, de hivatalosan még nem váltak el, a jog szerint továbbra is bejegyzett élettársnak minősülnek, de a köztük lévő **bejegyzett élettársi életközösség már megszűnt**. Újabb bejegyzett élettársi kapcsolat létesítéséhez mindenképpen el kell válni, de egy új párkapcsolat esetén a válás elmaradása esetén is élettársnak minősül az új partner, ha az élettársi kapcsolat meghatározásának egyébként megfelelnek.

Partnerkapcsolati erőszak

A hozzátartozók közötti erőszakot a törvény az ismeretlen személyek által elkövetett erőszakhoz hasonlóan szigorúan bünteti. **Szexuális kényszerítésnek**, illetve **szexuális erőszaknak** minősül, ha valakit nem kívánt szexuális tevékenységre kényszeríti partnere, függetlenül attól, hogy a felek között esetleg partnerkapcsolat vagy bejegyzett élettársi kapcsolat áll fenn. **Testi sértésnek** minősül, ha a partner általi bántalmazás az áldozat testi egészségét sérti. **Személyi szabadság megsértésének** minősül, ha valaki partnerét bezárja, vagy mozgásában más módon akadályozza. **Zaklatásnak** minősül, ha valaki partnerét vagy volt partnerét rendszeresen vagy tartósan háborgatja (pl. állandóan telefonál neki, üzeneteket írogat), vagy erőszakos büntetendő cselekmény elkövetésével megfenyegeti. A partner vagy volt partner terhére rendszeresen elkövetett testi sértést, kényszerítést vagy személyi szabadság megsértését a Btk. **kapcsolati erőszak** néven súlyosabban bünteti. Kapcsolati erőszaknak minősül az is, ha a partner vagy volt partner rendszeresen emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartást tanúsít, vagy a közös vagyonba tartozó javak elvonása révén a sértettet súlyos nélkülözésnek teszi ki.

Fontos megjegyezni, hogy a legtöbb esetben az ilyen bűncselekmények csak **magán-indítványra** üldözendők, vagyis csak akkor indul büntetőeljárás az elkövető ellen, ha a sértett ezt 30 napon belül kifejezetten személyesen kéri a hatóságoktól. A feljelentést szóban és írásban is meg lehet tenni a rendőrségen vagy az ügyészségen. Az esetleges sérülésekről mindenképpen érdemes **orvosi látelleletet** felvetetni, mert ez megkönnyíti a későbbi bizonyítást. Az orvosi látellelet kiállítására pénzbe kerül, de ha az egészségügyi intézmény által ingyenesen kiállított ún. ambuláns lapot a feljelentés során eljuttatjuk a hatóságoknak, azok kötelesek saját költségükön beszerezni a látelleletet.

A hozzátartozók közötti erőszak esetén az ún. **távoltartás** alkalmazására is van lehetőség. A távoltartás elrendelése esetén a bántalmazó köteles elhagyni a közös lakást (akkor is, ha az esetleg az ő tulajdonában van), illetve távol tartani magát meghatározott intézményektől (pl. a bántalmazott munkahelyétől, iskolájától). Az **ideiglenes megelőző távoltartást** a rendőrség rendelheti el 72 órára, a megelőző távoltartás a bíróság rendelheti el legalább 10, de legfeljebb 30 napra. Ha büntető eljárás indul a bántalmazó ellen, a bíróság legalább 10, de legfeljebb 60 napra **büntetőeljárásai távoltartást** rendelhet el. Az ilyen esetekben a büntetőeljárást soron kívül folytatják le.

További olvasnivalók:

Háttér Társaság – Magyar LMBT Szövetség:
Bejegyzett élettársi kapcsolat. Útmutató meleg és leszbikus párok részére (2009)
<http://www.hatter.hu/kiadvanyaink/bejegyzett-elettarsi-kapcsolat-utmutato>

Ügyleírások a Kormányzati portálon

https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410000/420000/A_hazassag_felbontasa20091202.html

https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410006/420012/420013/Hazassag_csalad_ifjusag_nemi_erkolcs_elleni_buncselekménye.html?ugy=eroszakoskoz.html

https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410006/420012/420013/A_szemely_elleni_buncselekmények_elet_testi_epseg_elleni_b.html

https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410006/420012/Buntethetoseget_kizaro_okok20091202.html?ugy=maganindit.html

Nők joga sorozat (párkapcsolati erőszak)
<http://www.nokjoga.hu/erintetteknek>

A távoltartásról a rendőrség oldalán
<http://www.police.hu/ugyintezes/tavoltartas>

Közvetítők névjegyzéke
<https://kozvetitok.kim.gov.hu/kozvetitok>

A bírósági közvetítői eljárás
<http://birosag.hu/allampolgaroknak/mediacio/birosagi-kozvetitoi-eljaras>

Szervezetek:

PATENT Jogvédő Egyesület [Jogsegély partnerkapcsolati erőszak áldozatainak]
<http://patent.org.hu>

NANE (Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen) Egyesület [segélyvonal partnerkapcsolati erőszak áldozatainak]
<http://www.nane.hu/>

Igazságügyi Hivatal Áldozatsegítő Szolgálat
http://kih.gov.hu/aldozatsegito_szolgalat

Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat
<http://www.bantalmazas.hu/>

Rendőrség
<http://www.police.hu/>

Gyermekvállalás

Bár a bejegyzett élettársi kapcsolat bevezetésével komoly előrelépés történt az azonos neműek párkapcsolatainak elismerése terén, az azonos nemű párok gyer-

meknevelésének kérdése Magyarországon továbbra is tabu. Ugyan az azonos nemű párok gyermekvállalása körül kialakult társadalmi viták általában arról szólnak, jó-e az, ha meleg és leszbikusok gyermeket nevelnek, jogi szempontból alapvetően két kérdés merül fel:

- megkönnyítsék-e az azonos nemű párok gyermekvállalását (a mesterséges megtermékenyítés és az örökbefogadás meleg és leszbikusok számára kedvező szabályozásával), illetve hogy
- lehetővé tegyék-e, hogy a gyermeknek az őt nevelő azonos nemű pár mindkét tagja törvényes szülője legyen.

A hatályos magyar szabályozás mindkét kérdésben elutasító, ennek ellenére mindennapi tapasztalat, hogy egyre több meleg és leszbikus pár nevel gyermeket. Az alábbiakban a főbb gyermeknevelést érintő jogszabályokat tekintjük át.

Korábbi kapcsolatból származó gyermek

Az LMBTQI emberek egy része élete egy bizonyos szakaszában heteroszexuális párkapcsolatban (házasságban, élettársi kapcsolatban) él. Az ilyen kapcsolatokból gyakran gyermek is születik. A szexuális irányultság vagy nemi identitás felvállalása sokszor váláshoz, a kapcsolat felbomlásához vezet. Az ilyen helyzetekben merül fel a gyermek szülői felügyeletének, elhelyezésének, valamint a különélő szülő kapcsolattartásának kérdése. Annak eldöntése során, hogy a gyermek melyik szülőnél kerüljön elhelyezésre, **nem lehet figyelembe venni a szülő szexuális irányultságát és/vagy nemi identitását**. A másik szülő, ill. a bíróság nem hivatkozhat arra, hogy a gyermeknevelésre az LMBTQI szülő szexuális irányultsága vagy nemi identitása folytán nem alkalmas, akkor sem, ha pl. azonos nemű párjával él együtt. Ugyanígy, a gyermeket nevelő szülő nem tagadhatja meg a

különélő LMBTQI szülőtől a kapcsolattartás lehetőségét sem.

Mesterséges megtermékenyítés

A mesterséges megtermékenyítés olyan beavatkozás, amely során közöslés nélkül, külső segítséggel valósul meg a petesejt megtermékenyítése. A leszbikus és egyedülálló nők általában nem egészségügyi okokból veszik igénybe a mesterséges megtermékenyítést: sok nő (különösen a leszbikusok) a kizárólag a megtermékenyülésért folytatott szexuális kapcsolatot megálázónak érzi; másoknak nincs olyan férfiismerősük, aki vállalná az apaságot. További szempont, hogy az anonim spermával történt megtermékenyítés esetén a gyermeknek nincs törvény szerinti apja, nem kell tehát attól tartani, hogy az egyszer csak felbukkan és a gyermeket követeli.

Az egészségügyi intézményekben igénybe vehető mesterséges megtermékenyítést szigorú (és a leszbikusok számára diszkriminatív) szabályok övezik. Az egészségügyi törvény szerint **csak házaspárok, különne-mű élettársak** vagy meddő, vagy koruknál fogva hamarosan meddővé váló **egyedül-álló nők** vehetik igénybe. Élettársi vagy bejegyzett élettársi kapcsolatban élő leszbikusok, ill. természetes úton fogamzásra képes nők nem. Ennek ellenére számos leszbikus pár vállalt gyereket mesterséges megtermékenyítés révén az elmúlt években a szabályok megkerülésével. Az élettársi vagy bejegyzett élettársi kapcsolat eltagadása **magán-**, ill. bizonyos esetekben **közokirat-hamisításnak** minősül.

A nemüket hivatalosan megváltoztató **transznemű férfiak** női partnerükkel közösen részt vehetnek mesterséges megtermékenyítésben. A nemi helyreállító beavatkozásuk előtt a transz nők (biológiai férfiak) kérhetik hímvarsejtjeik lefagyaszt-

tasát, majd annak később felhasználását; ilyen szolgáltatást petesejt lefagyasztására Magyarországon jelenleg senki sem nyújt.

Mesterséges megtermékenyítés igénybevételére **külföldön** tágabb körben van lehetőség: számos országban a magyarnál jóval liberálisabb a szabályozás, így leszbikus párok és egyedülálló nők (a meddőségre vonatkozó korlátozások nélkül) is részt vehetnek a kezelésben. Fontos megjegyezni, hogy függetlenül a kezelés vagy a szülés helyétől, a gyermekre a **magyar családjogi szabályok** fognak vonatkozni, így hiába ismerné el a külföldi jogszabály anyának a pár másik tagját is, ezt a magyar hatóságok nem fogják elismerni.

Mivel a mesterséges megtermékenyítés egészséges nők esetében rendkívül egyszerű beavatkozás, azt akár **házilag** is el lehet végezni egy fecskendő segítségével. Az ilyen házilag végzett beavatkozások elvégzői azonban az **emberi test tiltott felhasználásának** büntettét követik el, a spermadonor nem követ el bűncselekményt. További fontos kockázat, hogy függetlenül attól, hogy az apát az anyakönyvbe bejegyzik-e, a spermadonor elvben később is **kérheti apasága elismerését**, és igényt tarthat pl. a gyermekkel való kapcsolattartásra. Erről a jogáról az apa joghatályosan nem tud lemondani, szülői joga bármikor „feléledhet”.

Fontos megjegyezni, hogy az új Ptk. hatálybalépése óta az ún. **fiktív apára nincs szükség**, tehát a születési anyakönyvi kivonaton az apa adataira vonatkozó részt üresen lehet hagyni.

Mind a hazai, mind a külföldi egészségügyi intézményben, illetve a házilag elvégzett mesterséges megtermékenyítés esetén is probléma, hogy a **gyermeknek csak az öt szülő nő lesz az anyja**, a pár másik

tagja nem. Ez a különmemű pároknál nem így van, az ő esetükben az a tény, hogy a mesterséges megtermékenyítést közösen kérvényezték, egyben azt is jelenti, hogy a férfi a gyermek apja lesz (függetlenül attól, hogy az ő spermájával történt-e a megtermékenyítés vagy sem). A szülő-gyermek közti jogi kapcsolat hiánya a mindennapokban komoly problémákhoz vezethet.

Bérayaság

A hazai jogszabályok nem teszik lehetővé, hogy valaki bérayát fogadjon. Bár azt semmi nem zárja ki, hogy egy meleg férfi vagy férfpár egy nővel megegyezzen abban, hogy egyikük gyermekét a nő kihordja, ezért anyagi ellenszolgáltatást nyújtani bűncselekmény, **családi állás megváltoztatásának** minősül.

A **dajkaterhességet** – vagyis hogy egy megtermékenyített petesejtet egy olyan nő hordjon ki, aki a gyermeket később nem kívánja nevelni – a hazai egészségügyi jogszabályok tiltják, függetlenül attól, hogy a dajkaanya e tevékenységéért pénzt kap-e vagy sem.

Örökbefogadás

Az örökbefogadás olyan jogi aktus, amely során rokon kapcsolat jön létre egy gyermek és az őt örökbefogadó szülő(k), illetve annak családja között. Bár az örökbefogadás kapcsán a legtöbb embernek az a helyzet jut eszébe, mikor egy szülei által elhagyott, állami gondozott gyermeket egy pár örökbe fogad, örökbefogadásról beszélünk akkor is, ha a pár egyik tagja a pár másik tagjának korábbi kapcsolatából vagy mesterséges megtermékenyítésből származó gyermekét fogadja örökbe. Ez utóbbit hívjuk a **partner gyermekének örökbefogadásának**. Mivel az azonos nemű párok esetében a gyermek sohasem a pár közös vérszerinti gyermeke, a partner gyerme-

kének örökbefogadása számukra kulcskérdés.

A hatályos magyar jogszabályok az örökbefogadásnak két formáját ismerik: az egyéni örökbefogadást és a közös gyermekké fogadást. **Egyéni örökbefogadásra** minden arra alkalmas személy jogosult, függetlenül szexuális irányultságától vagy családi állapotától (tehát akár egy élettársi vagy bejegyzett élettársi kapcsolatban élő személy is örökbefogadhat egyénileg). A törvény azonban azt is előírja, hogy a **házaspárokat előnyben kell** részesíteni az örökbefogadás során, ezért egyéni örökbefogadásra meleg vagy leszbikus párok esetén nagyon ritkán kerül sor, bár az elmúlt években több példa is volt rá.

Közös gyermekké fogadásra (vagyis amikor a gyermeket egy pár mindkét tagja örökbefogadja vagy a pár egyik tagjának gyermekét a pár másik tagja fogadja örökbe) viszont **csak házastársak** jogosultak, különmemű élettársak, ill. azonos nemű élettársak vagy bejegyzett élettársak nem. Ennek az a következménye, hogy hiába nevel egy azonos nemű pár közösen egy (korábbi párkapcsolatból, mesterséges megtermékenyítésből, egyéni örökbefogadásból származó) gyermeket, őt csak az egyik szülőjéhez fűzi törvényes kapcsolat.

Szemben a mesterséges megtermékenyítéssel, ahol a külföldi megengedőbb jogszabályokkal könnyű élni, az örökbefogadási szabályokat nem lehet úgy megkerülni, hogy az ember külföldön fogad örökbe: a nemzetközi örökbefogadásokra vonatkozó ún. Hágai egyezmény szerint külföldön is csak akkor lehet örökbefogadni, ha a **külföldi örökbefogadást a magyar hatóságok engedélyezik** a magyar jog alapján.

A mostoha- és nevelt gyermek

A fentiekből egyértelmű, hogy sem a mesterséges megtermékenyítés, sem az örökbefogadás szempontjából nincs annak jelentősége, hogy a pár élettársi kapcsolatban vagy bejegyzett élettársi kapcsolatban él. Számos jogszabály azonban a gyermek vonatkozásában is eltérő szabályokat rendel alkalmazni az élettársak és a bejegyzett élettársak esetében, ezért a mindennapi élet szempontjából **komoly jelentősége** van a szülők közti kapcsolat jogi formájának.

Bár a jogszabályok nem teszik lehetővé, hogy egy gyermeknek jogilag két azonos nemű szülője legyen, a szülő bejegyzett élettársát a jog **mostohaszülőnek**, a szülő élettársát pedig **nevelőszülőnek** ismeri el. A legtöbb jogszabály a mostoha-, illetve nevelőszülőt a gyermek **hozzátartozójának** vagy **közeli hozzátartozójának** tekinti. Fontos megjegyezni, hogy a nevelőszülői szerep csak addig érvényes, amíg a gyermek ténylegesen a párnál nevelkedik, ha a **gyermek már elköltözött otthonról**, a szülő partnere már nem minősül nevelőszülőnek. A mostohaszülői státusz azonban a bejegyzett élettársi kapcsolat egész fennállása alatt megilleti a szülő bejegyzett élettársát.

Bár a partner gyermekének örökbefogadását az új Ptk. a korábbi tervekkel ellentétben végül mégsem tette lehetővé az élettársaknak, jelentősen bővültek a gyermekkel tényleges családi kapcsolatban álló személyek (így a mostoha- és nevelőszülők) jogai. A Ptk. kifejezetten kimondja, hogy az ilyen személy a gyermek gondozása, nevelése során **egyes jogok és kötelezettségek gyakorlásában** – a felügyeletet gyakorló szülő hozzájárulásával – részt vehet. Új szabályként a Ptk. lehetővé teszi a bíróságoknak, hogy **kapcsolattartást** („láthatást”) biztosítsanak a volt mostoha-

szülő, nevelőszülő részére, ha a gyermek hosszabb időn keresztül a háztartásukban nevelkedett.

Fontos megjegyezni, hogy a mostohagyermek nem törvényes örökös, végrendelet hiányában a mostohaszülő halála esetén tehát nem a gyermek, hanem a bejegyzett élettárs (illetve az elhunyt szülei) örökölnek (élettársi kapcsolat esetén kizárólag az elhunyt szülei!). Ezen a helyzeten **végrendelettel** lehet változtatni. Az **örökösödési illeték** megállapításánál nagy jelentősége van, hogy a gyermek egy háztartásban élt-e az örökhagyóval: a mostohagyermek és a nevelt gyermek általi öröklés esetén 20 millió forintig nem kell illetéket fizetni, a különélő nem mostohagyermek a teljes összeg után örökösödési illetéket fizet.

A mostoha-, ill. nevelőszülő és a gyermek közötti kapcsolat rendezésének egy további fontos eleme a **gyámnevezés** lehetősége. Ez azt jelenti, hogy a vérszerinti szülő végrendeletében vagy közokiratban megnevezheti, hogy halála esetén ki legyen a gyermek gyámja. Ezzel elkerülhető az a helyzet, hogy a szülő halála esetén a gyermek állami gondozásba vagy rokonokhoz kerüljön.

További olvasnivalók:

Inter Alia Alapítvány: Fehér füzet azonos nemű szülőkről és gyermekeikről (2010)
<http://lmbtszovetseg.hu/eroforrasok/feher-fuzet-azonos-nemu-szuloikrol-es-gyermekeikrol>

Meddőség – Infertility.hu
<http://www.infertility.hu/inde.html>

Családi tudakozó
<http://csaladitudakozo.kormany.hu/>

Ügyleírások a Kormányzati portálon
<https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410000/420001/Orokbefogadas20091202.html>

https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410000/420001/Gondnoksg_es_gyamsag20091202.html?ugy=gyamrend.html

https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410003/420006/Gyermekekkel_kapcsolatos_rendszeres_tamogatasok20091202.html

Szervezetek:

Szívárványcsaládokért Alapítvány [rendezvények, levelezőlista szívárványcsaládoknak]
<http://www.szivarvanycsaladokert.hu>

Menekültügy, bevándorlás

A beutazási és tartózkodási engedélyek megadása során bizonyos esetekben az azonos nemű párok is családtagnak minősülnek, illetve lehetőség van a hazájukban üldöztetésnek kitett személyek menekültként történő elismerésére.

Bevándorlás

A szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvény biztosítja a szabad mozgás és tartózkodás jogát a magyar, illetve más Európai Unió ország állampolgárának családtagjai részére. A családtagnak minősülő személyek vízum nélkül **beutazhatnak**, Magyarországon korlátlan ideig **tartózkodhatnak** és jogosultak **munkát vállalni**.

A házastárs mellett családtagnak minősül a **bejegyzett élettárs**, illetve az az élettárs is, akivel a magyar állampolgár korábban legalább **egy évig közös háztartásban élt**. Családtagnak minősül az Európai Gazdasági Térség (EU + Izland, Liechtenstein és Norvégia) állampolgárának élettársa is, függetlenül a kapcsolat hosszától. Családtagnak minősül továbbá a házastárs vagy bejegyzett élettárs felmenője vagy 21. életévét be nem töltött vagy eltartott leszármazója. (Be nem jegyzett) élettársak esetében ez utóbbi személyek nem minősülnek családtagnak.

A bejegyzett élettárs a házastárshoz hasonlóan a magyar állampolgárságot **kedvezményes honosítási** eljárásban szerezheti meg, így a kérelem benyújtása előtt nyolc év helyett elég három évig Magyarországon lakni. Ezzel a lehetőséggel az élettársak nem élhetnek.

Bejegyzett élettársi kapcsolat külföldi személlyel

A törvény lehetőséget biztosít arra, hogy **nem magyar állampolgárok is bejegyzett élettársi kapcsolatot létesíthessenek**, abban az esetben, ha a pár legalább egyik tagja magyar állampolgár vagy rendelkezik magyarországi állandó lakhellyel. Állandó lakhellyel a külföldiek közül az EGT állampolgárok és a letelepedett személyek rendelkeznek, tehát két EGT-n kívüli állam polgára csak akkor létesíthet Magyarországon bejegyzett élettársi kapcsolatot, ha egyikőjük legalább három éve Magyarországon él, és így jogosult letelepedési engedélyre. A bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésének az nem akadályja, ha a pár egyik vagy mindkét tagja olyan állam állampolgára, amely nem ismeri a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményét.

A külföldön létesített bejegyzett élettársi kapcsolatot Magyarországon csak akkor lehet elismertetni, ha azt a törvény hatálybalépése, vagyis **2009. július 1. után létesítették**. Ha a pár korábban külföldön bejegyzett élettársi kapcsolatot kötött, azt Magyarországon meg kell ismételni. A 2009. július 1. után létesített bejegyzett élettársi kapcsolatot nem kell újra megkötöni, de Magyarországon is anyakönyveztetni kell, ez az ún. **hazai anyakönyvezés**. A **külföldön kötött azonos neműek közötti házasságok** hazai anyakönyvezését a hatóságok **megtagadják**. Ha a pár szeretné jogait itthon is érvényesíteni, a házasság külföldi megkötését

követően Magyarországon bejegyzett élettársi kapcsolatot kell létesíteniük.

Menekültek

A vonatkozó nemzetközi egyezmények alapján Magyarország is menekültstátuszt biztosít azoknak az embereknek, akik faji, vallási okok, nemzeti hovatartozás, meghatározott társadalmi csoporthoz tartozás, politikai meggyőződés miatti üldöztetés miatt nem kívánnak hazájukba hazatérni. A menekültként elismert személyeket a választójog kivételével **mindazok a jogok megilletik**, mint a magyar állampolgárokat.

A menedékjogról szóló törvény kifejezetten nevesíti a **szexuális irányultságot** mint olyan társadalmi csoporthoz tartozást, amely az üldöztetést megalapozhatja. Bár a törvény a **nemi identitást** nem nevesíti, a gyakorlatban a transznemű személyek is kaphatnak menekültstátuszt.

A menekülteljárás során a hatóságok azt vizsgálják, hogy valóban **üldözik-e az LMBTQI embereket** az adott országban, illetve biztonságos országnak minősül-e az adott ország. A vonatkozó EU jogszabályok alapján a menekültkérelme az az ország bírálja el, ahol a menedékkérő először az EU területére lépett.

A menedékkérők nem kötelesek a befogadó állomásokon lakni, kérvényezhetik **magánszálláson történő elhelyezésüket**, különösen, ha biztonságuk érdekében erre szükség van.

További olvasnivalók:

Háttér Társaság – Magyar LMBT Szövetség:
Bejegyzett élettársi kapcsolat. Útmutató meleg és leszbikus párok részére (2009)
<http://www.hatter.hu/kiadvanyaink/bejegyzett-elettarsi-kapcsolat-utmutato>

Magyar Helsinki Bizottság: Menedék Magyarországon (2013)
<http://helsinki.hu/wp-content/uploads/magyar2013.pdf>

Tájékoztatók a BÁH honlapján
<http://www.bmbah.hu>

Konzuli szolgálat: Utazás Magyarországra
<http://konzuliszolgalat.kormany.hu/utazas-magyarorszagra>

Ügyleírások a Kormányzati portálon
<https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410006/420011/Menekultke20091202.html>

https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410002/Kulfoldiek_magyarorszag_i_munkavallalasa20091202.html

https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410006/420011/Honositas_es_visszahonositas20091202.html

Szervezetek:

Magyar Helsinki Bizottság [képviselő menekültügyi eljárásban]
<http://helsinki.hu>

Menedék Migránsokat Segítő Egyesület
<http://menedek.hu>

Cordelia Alapítvány [szakvélemény kínzásról menekültügyi eljárásban]
<http://www.cordelia.hu>

Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal
<http://www.bmbah.hu>

Hátrányos megkülönböztetés, zaklatás

A 2003-ban elfogadott egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló törvény széles körben tiltja a szexuális irányultság és nemi identitás miatti hátrányos megkülönböztetést. Az áldozatok a bírósághoz, az Egyenlő Bánásmód Hatósághoz vagy más szakosított szervekhez fordulhatnak panaszaik kivizsgálására.

Mi a hátrányos megkülönböztetés?

Közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek minősül az olyan rendelkezés, amelynek eredményeként egy személy vagy csoport valamely tulajdonsága, jellemzője (ún. védett tulajdonsága) miatt részesül kedvezőtlenebb bánásmódban, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben levő személy vagy csoport részesül, részesült vagy részesülne. Közvetlen hátrányos megkülönböztetés például, amikor valakit munkahelyéről szexuális irányultsága miatt kirúgnak, vagy nem engednek be egy szórakozóhelyre, amiért transznemű.

Közvetett hátrányos megkülönböztetésnek minősül az a közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek nem minősülő, látszólag az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő rendelkezés, amely a védett tulajdonságokkal rendelkező egyes személyeket vagy csoportokat lényegesen nagyobb arányban hátrányosabb helyzetbe hoz, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben lévő személy vagy csoport volt, van, vagy lenne. Közvetett hátrányos megkülönböztetés pl. az, amikor egy munkahelyen a részmunkaidőben dolgozók kimaradnak bizonyos juttatásokból, feltéve, hogy a részmunkaidősök között arányaiban magasabb pl. a nők – mint védett csoport – aránya.

Zaklatásnak minősül az az emberi méltóságot sértő, szexuális vagy egyéb természetű magatartás, amely az érintett személynek védett tulajdonságával függ össze, és célja vagy hatása valamely személlyel szemben megfélemlítő, ellenséges, megalázó, megszegényítő vagy támadó környezet kialakítása. A köznapi jelentéssel szemben nem csupán szexuális zaklatás létezik. A zaklatás lényege: a védett tulajdonsággal rendelkező személy „ellehetetlenítése” a környezetében. Ha pl. egy munkahelyen az eltérő szexuális irányultságú munkavál-

láló jelenlétében a kollégák folyamatosan melegekkel kapcsolatos gúnyolódó, sértő megjegyzéseket tesznek, és ez ellen a főnök sem lép fel, zaklatásról beszélhetünk.

Jogellenes elkülönítésnek minősül az a rendelkezés, amely a védett tulajdonságai alapján egyes személyeket vagy személyek csoportját a velük összehasonlítható helyzetben lévő személyektől vagy személyek csoportjától – anélkül, hogy azt törvény kifejezetten megengedné – elkülönít. Jogellenes elkülönítést jelent például, ha egy egészségügyi intézményben a HIV/AIDS fertőzött beteget indokolatlanul elkülönítik betegsége miatt.

Megtorlásnak minősül az a magatartás, amely az egyenlő bánásmód követelményének megsértése miatt kifogást emel, eljárást indító vagy az eljárásban közreműködő személlyel szemben ezzel összefüggésben jogsérelmet okoz, jogsérelem okozására irányul vagy azzal fenyeget. Abban az esetben, ha pl. egy munkavállaló panaszt tesz amiatt, hogy őt munkahelyén hátrányos megkülönböztetés vagy zaklatás éri, majd ezt követően áthelyezik egy rosszabb beosztásba, vagy kimarad a prémiumból, megtorlásról beszélhetünk. Megtorlás az is, ha a példánkban szereplő munkavállaló mellett tanúskodó kollégát az eljárást követően hasonló hátrányok érik az adott munkahelyen.

Kiket véd a törvény?

A törvény 17 úgynevezett védett csoportot sorol fel, ezek a nem, faji hovatartozás, bőrszín, nemzetiség, nemzeti vagy etnikai kisebbséghez való tartozás, anyanyelv, fogyatékoság, egészségi állapot, vallási vagy világnézeti meggyőződés, politikai vagy más vélemény, családi állapot, anyaság (terhesség) vagy apaság, szexuális irányultság, nemi identitás, életkor, társadalmi

származás, vagyoni helyzet, foglalkoztatási jogviszonyának vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyának részmunkaidős jellege, illetve határozott időtartama, érdekképviselőhez való tartozása. Ugyanakkor a listán szerepel az egyéb helyzet is, tehát olyan tulajdonság alapján is tilos különbséget tenni, amelyet a törvény nem említ név szerint. Az LMBTQI emberek szempontjából a legfontosabb védett tulajdonságok az alábbiak:

Szexuális irányultság alatt az egyén azon jellemzőjét értjük, hogy azonos nemű (homoszexuális) vagy más nemű (heteroszexuális) vagy bármilyen nemű (biszexuális) személyek iránt képes mély érzelmi és szexuális vonzalmat érezni, illetve velük intim és szexuális kapcsolatot kialakítani.

Nemi identitás alatt minden ember mélyen és egyedi módon megélt társadalmi nemét értjük, amely megegyezhet a személynek születéskor tulajdonított biológiai nemmel (ciszneműek) vagy eltérhet attól (transzneműek), és amelybe beletartozik az egyén személyes testélete (amelyhez kapcsolódhat a testi megjelenés vagy működés saját szándékából történő megváltoztatása orvosi, műtéti vagy egyéb úton) és a társadalmi nem egyéb kifejezési eszközei, mint például az öltözködés, a beszédstílus vagy a gesztusok. Az ellenkező nemmel azonosuló, testüket ennek megfelelően átalakító személyeket transzszexuálisoknak, az időlegesen az ellenkező nem ruháit magukra öltő embereket transzvesztitáknak nevezzük.

Egészségi állapot szerinti hátrányos megkülönböztetés alatt tipikusan a krónikus vagy fertőző betegséggel küzdő emberek (pl. HIV-fertőzöttek) kapcsán beszélhetünk, akik ezen állapotuk következtében esetleg olyan szolgáltatásoktól vagy munkalehe-

tősegtől eshetnek el, amelynek mindenki számára kockázatmentes igénybevételét, illetve elvégzését állapotuk lehetővé tenné.

Az **interszexuális** embereket érő hátrányos megkülönböztetés jogi minősítése kapcsán a világban jelenleg komoly viták zajlanak, a kérdés Magyarországon sem tisztázott. Elvileg lehetőség van nemem, nemi identitáson, egészségi állapoton vagy egyéb helyzeten alapuló hátrányos megkülönböztetésként is értékelni.

Kinek kell betartania a törvényt?

A törvény az egyenlő bánásmód követelményének megtartását elsősorban **intézményektől, illetve az intézmények nevében eljáró személyektől** várja el. Így valamennyi jogviszonyuk, eljárásuk és intézkedésük során kötelesek megtartani az egyenlő bánásmód követelményét

- a magyar állam;
- a helyi és kisebbségi önkormányzatok, ezek szervei;
- a hatósági jogkört gyakorló szervezetek (különböző hatóságok, hivatalok, minisztériumok);
- a fegyveres erők és a rendvédelmi szervek (pl. rendőrség, vám és pénzügyőrség);
- a közalapítványok, a köztestületek;
- a közszolgáltatást végző szervezetek, (különösen a villamos energia-, gáz-, hő-, víz-, szennyvíz- és hulladékkezelési, köztisztasági, postai és távközlési szolgáltatás, továbbá a menetrend alapján közlekedő járművekkel végzett közforgalmú személyszállítás);
- oktatási intézmények (iskola, óvoda, egyetem, főiskola);
- a szociális, gyermekvédelmi gondoskodást, valamint gyermekjóléti szolgáltatást nyújtó személyek és intézmények;
- a muzeális intézmények, a könyvtárak, a közművelődési intézmények;

- az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárak, a magánnyugdíjpénztárak;
- az egészségügyi ellátást nyújtó szolgáltatók (kórházak, egészségházak, rendelőintézetek, házi orvos);
- a pártok; valamint
- egyéb költségvetési szervek.

Emellett be kell tartania a jogszabályt azoknak is, akik

- előre meg nem határozott személyek számára szerződés kötésére **ajánlatot tesznek**, vagy ajánlattételre felhívnak (pl. nyilvános hirdetést tesznek közze bármely témában, pl. lakás kiadás, autó adás-vétel stb.);
- az **ügyfélforgalom** számára nyitva álló helyiségben szolgáltatást nyújtanak, vagy árut forgalmaznak (pl. üzlet, vendéglátóipari egység, szórakozóhely, diszkó);
- az **állami támogatás** felhasználása során létrejövő jogviszonyai tekintetében az állami támogatásban részesülő egyéni vállalkozóknak, jogi személyeknek, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeteknek;
- valamennyi **munkáltatónak** a foglalkoztatási jogviszony, az utasításadásra jogosult személynek a munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony, illetve az ezekkel közvetlenül összefüggő jogviszonyok tekintetében (azaz bármely munkavégzésre irányuló jogviszonyban).

A törvény hatálya nem terjed ki viszont

- a családjogi jogviszonyokra,
- a hozzátartozók közötti jogviszonyokra,
- az egyházi jogi személyeknek az egyházak hitéleti tevékenységével közvetlenül összefüggő jogviszonyaira, valamint
- a társadalmi szervezetek, a jogi személyek, valamint a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek tagjai kö-

zötti, a tagsággal összefüggő jogviszonyokra, ide nem értve a tagsági jogviszony létesítését és megszüntetését.

Fontos megérteni, hogy a törvény betartását az **intézményen, nem pedig az adott ügyintézőn vagy munkatárson lehet számon kérni**. Ha tehát valakit a munkatársai munkahelyén zaklatnak, először a munkáltatóhoz kell fordulnia, a munkáltató felelőssége elsősorban akkor állapítható meg, ha a panasz ellenére a zaklató munkatársat nem vonta felelősségre. Ha valakit pl. egy étteremben nem szolgálnak ki, akkor sem az adott munkatárs, hanem a munkáltató ellen kell az eljárást megindítani.

Mit tehetünk az egyenlő bánásmód megsértése esetén?

Amennyiben valakit a korábban felsorolt védett tulajdonságok valamelyike miatt hátrányos megkülönböztetés ért, a következő jogorvoslati lehetőségek állnak rendelkezésére:

- személyiségi jogi per;
- munkaügyi per;
- az Egyenlő Bánásmód Hatóság eljárása,
- fogyasztóvédelmi hatóság eljárása.

Személyiségi jogi per lefolytatására bármely, az egyenlő bánásmód követelményét sértő esetben van lehetőség. Az eljárásra a jogsértő személy lakóhelye (székhelye) szerint illetékes törvényszék illetékes. A személyiségi jogi per előnye, hogy a bíróság kártérítést, a pénzben nem kifejezhető sérelem enyhítésére pedig sérelemdíjat is megítélhet az áldozatnak. A személyiségi jogi per megindítására a jogsértés bekövetkezését követő 5 éven belül van lehetőség.

Munkaügyi per akkor indítható, ha a hátrányos megkülönböztetés a munkaviszonnyal összefüggésben történik meg. A munkaviszony jogellenes megszüntetése

esetén a munkavállaló kérheti a korábbi munkakörébe történő visszahelyezését, ha a munkaviszony megszüntetése az egyenlő bánásmód követelményébe ütközik. Jogellenes munkaviszony-megszüntetés esetén a munkáltató továbbá köteles megtéríteni a munkaviszony jogellenes megszüntetésével összefüggésben okozott kárt. A munkaviszony körében elmaradt jövedelem címén igényelt kártérítés nem haladhatja meg a munkavállaló tizenkéthavi távolléti díjának összegét. Munkaviszony jogellenes megszüntetése tárgyában per indítására a közlést követő 30 napon belül van lehetőség.

Az **Egyenlő Bánásmód Hatóság** előtt bárki eljárást kezdeményezhet, aki úgy gondolja, hogy sérül az egyenlő bánásmóddhoz való joga. A Hatóságot egy egyszerű, levél formájában írt beadvánnyal (kérelemmel) érdemes megkeresni; a levelet elektronikus levél vagy fax formájában nem, csak postán lehet a Hatóságnak eljuttatni. Az eljárás megindítására a tudomásszerzést követő egy éven belül van lehetőség. A Hatóság határozatát a kérelem beérkezésétől számított 75 napon belül köteles meghozni. Bár ezt a határidőt a Hatóság sok esetben nem tudja tartani, az eljárások még így is jóval rövidebbek, mint a bíróság esetén. A Hatóság többféle szankciót állapíthat meg, többek között 6 millió forintig terjedő bírságot is kiszabhat, de kártérítési igény nem érvényesíthető.

Fontos tudni, hogy mind a bíróság, mind a Hatóság előtt indított eljárásra igaz, hogy a feleket ún. **megosztott bizonyítási kötelezettség terheli**. A jogsérelemet szenvedett félnek kell valószínűsítienie, hogy hátrány érte, valamint hogy rendelkezett valamely, a törvényben meghatározott védett tulajdonsággal. A fentiek valószínűsítése esetén a másik felet terheli annak bizonyítása,

hogy a panaszos által valószínűsített körülmények nem álltak fenn, vagy az egyenlő bánásmód követelményét megtartotta, illetve az adott jogviszony tekintetében nem volt köteles megtartani azt.

A fenti eljárások mellett számos más állami szervhez fordulhatunk panaszunkkal, ha bizonyos intézmények részéről ér minket hátrányos megkülönböztetés: ilyen például a **Független Rendészeti Panasztestület**, amely jogosult kivizsgálni, hogy a rendőrségi eljárás nem volt-e a részrehajló; az **oktatási jogok biztosa**, amely az oktatási intézmények, valamint az **alapvető jogok biztosa**, amely az állami hatóságok és közszolgáltatók gyakorlatát vizsgálhatja. Fontos megjegyezni, hogy ezen szervek csak megállapíthatják a jogsértés tényét és ajánlásokat tehetnek, de szankciókat nem szabhatnak ki.

További olvasnivalók:

Háttér Társaság a Melegekért: Ismerd meg a jogaid! (2009) [bővebben az egyenlő bánásmód követelményéről]

<http://www.hatter.hu/kiadvanyaink/ismerd-meg-a-jogaid>

Másság Alapítvány: Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény magyarázata

http://www.egyenlobanasmod.hu/tanulmányok/hu/Ebktv_kommentar.pdf

Szervezetek:

Egyenlő Bánásmód Hatóság

<http://www.egyenlobanasmod.hu>

Független Rendészeti Panasztestület

<http://www.repate.hu>

Oktatási jogok biztosa

<http://www.oktbiztos.hu>

Alapvető jogok biztosa

<http://www.ajbh.hu/>

Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda [etnikai vagy egyéb diszkrimináció]
<http://www.neki.hu>

Társaság a Szabadságjogokért [HIV és egészségügyi diszkrimináció]
<http://tasz.hu>

Magyar Helsinki Bizottság [rendőrségi visszaélések]
<http://helsinki.hu>

Gyűlölet-bűncselekmények és gyűlöletbeszéd

Gyűlölet-bűncselekmények alatt olyan bűncselekményeket értünk, amelyekben a tett elkövetésének indoka az **áldozat valamely társadalmi csoporthoz tartozása**; ilyen csoport lehet pl. a szexuális vagy nemi kisebbségekhez tartozás. Gyűlölet-bűncselekmény például, ha egy meleg pár által lakott házra a „Mocskos buzik!” feliratot festik; ha az utcán kézen fogva sétáló lesbikus párt sértegetik; ha egy szórakozóhelyről kijövő transznemű fiatalokat transzfób megjegyzésektől kísérve baseballütővel összeverik, vagy ha egy LMBTQI ügyekkel foglalkozó civil szervezet irodájára Molotov-koktélt dobnak.

A gyűlölet-bűncselekményekben nem az áldozat csoport-hovatartozása a mérvadó (önmagában attól, hogy LMBTQI személy ellen követnek el valamit, még nem gyűlölet-bűncselekmény), hanem hogy az elkövetőt az adott csoport iránti gyűlölet, előítélet vezérelte.

Erőszakos támadások

A Btk. a gyűlölet-bűncselekmények legsúlyosabb (erőszakos) formáit külön büntettnek tekinti, és **közösség tagja elleni erőszak** néven rendeli büntetni. 2013 júliusa óta a tényállás a szexuális irányultság és nemi identitás szerinti csoportokat is külön nevesíti. Ezt a bűncselekményt az követi el,

aki a csoporthoz tartozás miatt bántalmaz vagy kényszerít valakit valamire, illetve ha olyan kihívóan közösséggellenes magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy az adott csoport tagjában riadalmat keltsen.

A testi sértés tényállásához képest a közösség tagja elleni erőszak elkövetőinek jóval **súlyosabb büntetés** jár. További fontos különbség, hogy míg a könnyű testi sértés csak magánindítványra üldözendő (tehát a sértettnek feljelentést kell tennie), a közösség tagja elleni erőszak esetében a rendőrség és az ügyészség **hivatalból jár el**, ha a bűncselekményről értesül (tanútól, térfelügyelő kamera révén, stb.).

A Btk. ráadásul már e bűncselekmény **előkészületét** is büntetni rendeli, tehát nem kell, hogy az erőszak ténylegesen bekövetkezzen, az is elég, ha pl. egy szélsőjobboldali banda felfegyverkezve ilyen céllal vár neki az éjszakának.

Több más bűncselekmény (emberölés, személyes szabadság megsértése, stb.) esetén is van annak jelentősége, hogy az elkövetőt az adott csoport elleni gyűlölet vezérelte-e: a törvény ezen esetekben **minősítő körülményként** veszi figyelembe, ha a bűncselekményt **aljas indokból** követték el. A bírói gyakorlat aljas indoknak minősíti a homofóbiát is. Azon bűncselekmények esetén, ahol az aljas indok nem minősítő körülmény, a bíróságok az előítéletes indokot a büntetés kiszabása során mint **súlyosító körülmény** veszik figyelembe.

Gyűlöletbeszéd

A gyűlölet-bűncselekmények egy speciális esete a gyűlöletbeszéd. A gyűlöletbeszéd olyan szóbeli vagy írásbeli megnyilvánulás, amelynek célja valamely társadalmi csoport megalázása, megfélemlítése vagy a csoport tagjai elleni erőszak vagy előítéletes fellépés kiváltása. Ilyen lehet példá-

ul, ha valaki az LMBTQI közösségről mint a „társadalom testén élőlökődő rákos daganatról” beszél vagy a kiközösítésükre, megalázásukra, megverésükre szólít fel.

A gyűlöletbeszédet a Btk. **közösség elleni uszítás** néven bünteti, amely kifejezetten említi a szexuális irányultság és nemi identitás szerinti csoportok elleni uszítást is. Sajnos a bírói gyakorlat rendkívül szűk körben értelmezi csak ezt a bűncselekményt, a gyakorlatban csak akkor állapítják meg, ha a gyűlöletbeszéd közvetlenül és egyértelműen erőszakhoz vezethet. A 2000-es években több kormányzati kísérlet történt a gyűlöletbeszéd elleni szigorúbb fellépés jogi lehetőségének megteremtésére, ám ezek az Alkotmánybíróságon sorra elbuktak.

A büntetőjogi üldözésen túl további lehetőségek is vannak a gyűlöletbeszéd elleni fellépésre, ha a megnyilvánulás a médiában hangzik el. Az ún. médiaalkotmány **tiltja a kisebbségeket sértő, kirekesztő, gyűlöletkeltő** műsorok sugárzását, ezért ha rádióban, televízióban, nyomtatott vagy internetes sajtóban ilyen megszólalás hangzik el, a Nemzeti Média és Hírközlési Hatóságnál lehet panaszt tenni. A sajtóterméknek nem minősülő internetes tartalmak esetén az NMHH által működtetett Internet Hotline oldalon lehet bejelentést tenni.

További olvasnivalók:

Társaság a Szabadságjogokért: Tájékoztató kiadvány gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak
<http://issuu.com/hclu/docs/gybcsuj/1?e=0/4153864>

Szervezetek:

Rendőrség
<http://www.police.hu/>

Igazságügyi Hivatal Áldozatsegítő Szolgálat
http://kih.gov.hu/aldozatsegito_szolgalat

Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság
<http://www.nmhh.hu/>

NMHH online gyűlöletbeszéd bejelentő oldal
<https://e-nmhh.nmhh.hu/e-nhh/4/urlapok/esf00120/>

Nemváltás

A nem hivatalos megváltoztatása

A hatályos törvények **nem rendelkeznek róla**, hogy ki és milyen feltételek fennállása esetén változtathatja meg hivatalosan a nemét. Az anyakönyvekről szóló jogszabály mindössze annyit mond ki, hogy az adatok változása esetén a születési anyakönyvben anyakönyvezni kell a gyermek nemének megváltozását.

A jogi szabályozatlanság ellenére az elmúlt évek során kialakult egy **szokásjogon alapuló gyakorlat** a nem megváltoztatásának engedélyezésére. A nem megváltoztatására vonatkozó kérelmet a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal Állampolgári Igazgatóság Anyakönyvi Felügyeleti Osztályához kell benyújtani. A kérelemhez csatolni kell egy pszichiáter, egy pszichológus és egy urológus/nőgyógyász által készített **szakvéleményt**, amely igazolja, hogy a kérelmező transzszexuális. Ezen kívül nyilatkozni kell róla, hogy a nem megváltozása után a kérelmező milyen nevet szeretne viselni. A kérelem benyújtásának nem feltétele, hogy a kérelmező korábban a külső nemi jellegeket megváltoztató orvosi beavatkozásokon essen át.

A beérkezett kérelmet a Minisztérium véleményezésre megküldi az Emberi Erőforrások Minisztériuma Egészségpolitikai Főosztályának, amely a szakértői vélemények alapján nyilatkozik róla, hogy **szakmailag indokolt-e** nemváltoztatási kérelem. Pozitív elbírálás esetén az Anyakönyvi Felügyeleti Osztály értesíti a születést nyilvántartó

anyakönyvvezetőt, aki bejegyzi az anyakönyvbe az új nemet és nevet. A kérelem benyújtásától annak elbírálásáig maximum 2x30 nap telhet el.

A módosított anyakönyvi kivonat birtokában kerülhet sor a **személyazonosító okmányok** (személyigazolvány, útlevel, jogosítvány), illetve más okiratok (érettségi bizonyítvány, diplomák, szerződések stb.) **cseréjére**, illetve módosítására. A módosításnak olyan formában kell megtörténnie, hogy abból az érintett korábbi nemére következtetni ne lehessen.

Ha a BÁH az engedély kiadását elutasítja, a közigazgatási eljárásra vonatkozó általános szabályok szerint a **döntés ellen fellebbezni lehet**, illetve a fellebbezés elutasítása esetén bírósági felülvizsgálatot lehet kérvényezni.

Nemi helyreállító orvosi beavatkozások

A hatályos törvények nem rendelkeznek róla, hogy ki és milyen feltételek fennállása esetén vehet igénybe nemi helyreállító orvosi beavatkozásokat (hormonkezelést, műtéti beavatkozásokat). Az elmúlt években az a gyakorlat alakult ki, hogy az ilyen beavatkozások megkezdéséhez **előbb a nem hivatalos megváltoztatására** van szükség: tehát előbb kell elintézni a papírmunkát, utána lehet belekezdeni az orvosi beavatkozásokba.

Az egészségbiztosítási törvény és az az alapján készült kormányrendelet szerint a külsődleges nemi jellegek megváltoztatására irányuló beavatkozások esetén a társadalombiztosítás csak a kezelés árának **10%-át finanszírozza**, a fennmaradó 90%-ot a betegnek magának kell előteremtenie. Ugyanakkor **méltányossági kérelem** alapján lehetőség van – a kérelmező vagyoni helyzetétől függően – akár a teljes költségértérsé elengedésére is.

Semmilyen jogszabály nem akadályozza, hogy a nemi helyreállító beavatkozásokat valaki **külföldön vegye igénybe**, azonban ebben az esetben sem jár magasabb társadalombiztosítási támogatás, akkor sem, ha az adott ország saját állampolgárai számára esetleg ingyenesen nyújtja ezeket a szolgálatásokat.

A nemváltás jogkövetkezményei

A nem hivatalos megváltoztatását követően az érintett a jog szerint minden tekintetben az új nemmel bíró személynek minősül: az új neme szerint **köthet házasságot** vagy bejegyzett élettársi kapcsolatot, az új neme szerinti **nyugdíjkorhatár** vonatkozik rá, stb.

További olvasnivalók:

Információk transzszexuálisok számára
<http://transvanilla.hu/informaciok/nemvaltoztatas>

Ügyleírások a Kormányzati portálon
https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410010/Szemelyi_okmanyok20091202.html

Szervezetek:

TransVanilla Transznemű Egyesület
<http://www.transvanilla.hu>

Transzpont
<http://transzpont.blogspot.hu>

Interszexuális személyek

A kromoszómáit, elsődleges és/vagy másodlagos nemi szerveit tekintve férfiként vagy nőként egyértelműen nem meghatározható, ún. interszexuális személyek esetén alapvetően három jogi kérdés merül fel:

- lehetővé teszi-e a jog, hogy a személyt ne kelljen nőnek vagy férfinak besorolni;
- tiltják-e a törvények a beleegyezés nélkül végzett, a társadalmi normáknak

megfelelő külső nem szervek kialakítására irányuló, ún. normalizációs műtétet;

- védik-e a jogszabályok a diszkriminációtól az ilyen személyeket? (erről ld. a hátrányos megkülönböztetésről szóló fejezetet)

A nem hivatalos nyilvántartása

Az anyakönyvi jogszabályok Magyarországon előírják, hogy valamennyi újszülöttet **fiúként vagy lányként anyakönyvezzenek**, a gyermek neme mező szabadon hagyására vagy más (pl. „egyéb”, „X”) bejegyzés rögzítésére nincs lehetőség. A gyermek adatainak bejelentését egészségügyi intézményben lebonyolított szülés esetén az intézmény vezetője, intézményen kívüli szülés esetén a szülők végzik. Hiányos adatok esetén 30 napig lehetőség van az anyakönyvi bejegyzés nyitva hagyására. A személy anyakönyvi nyilvántartásban szereplő nemét valamennyi személyazonosító okmánya (személyi igazolvány, útlevel, vezetői engedély) tartalmazza.

Orvosi beavatkozások

Az egészségügyi törvény az **önrendelkezéshez való jogot** az egészségügyi ellátás egyik alapelveként rögzíti; e jog gyakorlása keretében a beteg szabadon döntheti el, hogy kíván-e egészségügyi ellátást igénybe venni, illetve annak során mely beavatkozások elvégzésébe egyezik bele, illetve melyeket utasít vissza. 14 év alatti kiskorúak esetében az önrendelkezési jogot a **szüleik vagy törvényes képviselőjük gyakorolja**, a 14 és 18 év közötti személyek nyilatkozatának érvényességéhez a szülő vagy törvényes képviselő beleegyezése szükséges. Az egészségügyi ellátással kapcsolatos döntésekben a cselekvőképtelen, illetve a korlátozottan cselekvőképes kiskorú beteg véleményét a szakmailag lehetséges mértékig figyelembe kell venni abban az

esetben is, ha a beleegyezés, illetve a vizsautasítás jogát a jogszabály alapján más személy gyakorolja. A cselekvőképtelen, a korlátozottan cselekvőképés kiskorú (és a cselekvőképességében bármely ügcsoport tekintetében részlegesen korlátozott) betegnek is joga van a korának és pszichés állapotának megfelelő tájékoztatáshoz.

A jogszabály emellett azt is előírja, hogy a szülő vagy törvényes képviselő beleegyezési joga csak kezelőorvos által javasolt, súlyos vagy **maradandó egészségkárosodásához nem vezető beavatkozásokra** terjed ki. Így a szülők elvileg az egészségügyileg nem indokolt normalizációs műtétekbe nem egyezhetnek bele. Mivel azonban részletes iránymutatás nem létezik az interszexuális gyermekek kezelésére vonatkozóan, nem kizárható, hogy a kezelőorvos egy ilyen műtétet a gyermek „egészséges nemi fejlődése” által megkívt, így egészségügyileg indokolható beavatkozásnak tekint. A beleegyezés nélkül elvégzett egészségügyi beavatkozások esetén **személyiségi jogi per** indítható. 14 év alatti személy esetén ilyen pert a gyermek képviselő kezdeményezhet, 14. életévét betöltött személy pedig már maga is. Kiskorúak esetén az általános elévülés (5 év) meghosszabbodik, és a 14. életév betöltését követő egy éven belül még megindítható a per (csecsemőn végzett műtét esetén tehát akár 14 évvel később is).

HIV/AIDS

Bizalmasság, adatvédelem

Hasonlóan a szexuális életre vonatkozó adathoz, az egészségi állapotra, így a HIV-státuszra vonatkozó adat is **különleges adat**, így csak abban az esetben kezelhető, ha az érintett ahhoz írásban hozzájárult, vagy az adatkezelést törvény rendeli el.

Ennek jelentőségével és a jogorvoslati lehetőségekkel bővebben a hátrányos megkülönböztetésről szóló fejezet foglalkozik. Amennyiben valamely egészségügyi vagy más szolgáltató (pl. biztosító) rákérdez a HIV-státuszra, a HIV-fertőzött személy erről valótlan információt nem közölhet. Ugyanakkor ilyen esetben is érdemes meggyőződni róla, hogy az adatkezelés törvényes.

Szűrővizsgálatok, egészségügyi ellátás

A hatályos jog szerint HIV-szűrés elvégzésére alapesetben csak bizonyos szakmák képviselői, a vér-, tej- és szervdonorok, a menedékkérők, a prostituáltak és a szexuális bűncselekményeket elkövetők kötelezhetőek. Emellett a bíróság a fertőzés lehetőségének tisztázása érdekében más személyek esetén is elrendelheti a HIV-szűrés elvégzését. Mindenki más esetén a HIV-szűrésen való részvétel **önkéntes**. A HIV-vel történő megfertőződés szempontjából fokozott fertőződési veszélynek kitett személyeknek (pl. a HIV-fertőzött személy szexuális partnereinek) az egészségügyi szolgáltató felajánlhatja a HIV-szűrést. A szűrés ilyen esetben is önkéntes, visszautasítható. A HIV-fertőzött személy nem kötelezhető szexuális partnerei nevének kiadására.

A HIV-szűrés Magyarországon **anonim** formában is elérhető: ilyenkor a személyes adatokat nem kell megadni, az eredményt egy kód alapján kapják meg a szűrésen résztvevők. Az anonim szűrés ingyenes. Amennyiben a HIV-státuszról hivatalos igazolásra is szükség van, a szűrést anonim formában értelemszerűen nem lehet elvégezni. A HIV-fertőzött személyek **egészségügyi ellátása, gondozása anonim módon nem végezhető**, a fertőzött személy személyes adatait köteles az egészségügyi szolgáltatóval megosztani, de az ellátást visszautasíthatja.

A korábbi gyakorlattal ellentétben a HIV-fertőzött személyek gondozását már nem csak a Szent László Kórház, hanem a **vidéki decentrumok** is végzik. A gyógyszeres kezelés a kötelező egészségbiztosítással rendelkező személyek számára **ingyenes**, csak a dobozdíjat kell megfizetniük.

Mások megfertőzése

A partner HIV-vírussal történő megfertőzése **maradandó fogyatékoságot vagy súlyos egészségromlást okozó testi sértés** büntetett valósítja meg, amelyet nem csak szándékosan, de gondatlanságból is el lehet követni. Ez utóbbi esetben a bíróság azt fogja vizsgálni, hogy a fertőzött személy a **tőle elvárható figyelem és körütekintés** szerint járt-e el. Ennek pontos tartalma bírói mérlegelés tárgya, de az óvszerhasználatot a bíróság valószínűleg kellő körütekintésnek fogja találni, és nem állapítja meg a bűncselekmény elkövetésését.

Hátrányos megkülönböztetés

A HIV-fertőzés **egészségi állapotnak** minősül, amely alapján az egyenlő bánásmódról

szóló törvény tiltja a hátrányos megkülönböztetést. A HIV-fertőzött személyt csak akkor lehet **elbocsátani**, ha alkalmazását kizáró munkakörben dolgozik (pl. invazív beavatkozásokat végző egészségügyi dolgozó), vagy ha beteg lesz, és képtelenné válik a feladatai ellátására. A HIV-fertőzött személy kivizsgálását **az orvos nem tagadhatja meg**, ellátását pedig csak akkor, ha az ehhez szükséges személyi és tárgyi feltételek nem adóttak, vagy ha a beteg nem együttműködő. Az, hogy az egészségügyi személyzet tagja fél a fertőzéstől, nem lehet ok az ellátás megtagadására. A részletes jogi szabályokról és jogorvoslati lehetőségeket ld. a hátrányos megkülönböztetésről szóló fejezetet.

További olvasnivalók:

HIV és jog

<http://www.hatter.hu/kiadvanyaink/hiv-es-jog>

Szervezetek:

Civil AIDS Fórum

<http://civilaidsforum.hu>

TASZ HIV program

<http://tasz.hu/hiv-aids>

Háttér Jogsegélyszolgálat

Ha további szexuális irányultsággal vagy nemi identitással kapcsolatos jogi kérdésed van, vagy hátrányos megkülönböztetés, zaklatás, bántalmazás áldozatává váltál, fordulj bizalommal az ingyenesen elérhető Háttér Jogsegélyszolgálathoz!

A jogsegélyszolgálat a tájékoztatáson túl vállalja beadványok, okiratok elkészítését; indokolt esetben jogi képviseletet az Egyenlő Bánásmód Hatóság, bíróság, rendőség és más hatóságok előtt.

A hozzánk fordulókat adatait bizalmasan kezeljük, ügyvédeinket köti az ügyvédi titoktartás. A megkeresésekről anonim statisztikákat vezetünk.

Elérhetőség

- minden nap 18 és 23 óra között a **(80) 505-605** (ingyenes), a **(1) 329-3380** (mobilról is hívható) számon, **Viberen** a (20) 398 4786 számon és a „segelyvonal” **Skype** fiókon;
- hétfőn és szerdán 18 és 23 óra között a **chat.hatter.hu** oldalon;
- hétköznap 8 és 20 óra között a **(1) 6 333 454** számon;
- a **jogsegely@hatter.hu** email címen;
- a **jelentsd-a-homofobiat.hu** oldalon található űrlapokon keresztül.

Kiadja a Háttér Társaság, 2015. március

További példányok megrendelhetők a Háttér Társaság címén.
Telefon: (1) 238 0046 Email: hatter@hatter.hu

Az első kiadás a Progress közösségi foglalkoztatási és társadalmi szolidaritási program (2007-2013) támogatásával, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium megbízásából 2009-ben készült. A frissített változat elkészítését az Open Society Foundations és az EGT/Norvég Civil Támogatási Alap támogatta.

